

JEL F01, F20, O11

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-4>

Вікторія Вікторівна ШКЛЯР,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Державний університет інфраструктури та технологій,
ORCID ID: [0000-0003-2651-0319](https://orcid.org/0000-0003-2651-0319)

Зорина Асланівна АТАМАНЧУК,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID ID: [0000-0002-6139-1653](https://orcid.org/0000-0002-6139-1653)

Іванна Іванівна СТІЛОК,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Державний університет інфраструктури та технологій
ORCID ID: [0000-0002-4689-2839](https://orcid.org/0000-0002-4689-2839)

ТАКСОНОМІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Утримування високого рівня конкурентоспроможності в сучасних мінливих умовах навколишнього середовища потребує постійного моніторингу та вжиття адаптаційних заходів щодо факторів впливу, які породжуються глобальними викликами. Фактори внутрішнього та зовнішнього середовища впливають на поточний стан економіки, здатність функціонувати на світовому ринку, макроекономічну стійкість, рівень інвестиційної та інноваційної привабливості, можливість інтегруватися на міжнародні ринки тощо. Тому доцільним є використання комплексного підходу до аналізу факторів впливу на підставі їх таксономії, що дозволяє країні ефективно розвиватися, підтримувати економічну стабільність та покращувати свої позиції на світовому ринку.

У статті визначено основні глобалізаційні виклики сьогодення, з якими стикаються країни на світових ринках, та які впливають на їхню економічну стійкість і конкурентоспроможність. До основних з них належать: економічна нестабільність та інфляція, зміна клімату та екологічні вимоги, технологічні зміни та цифрова трансформація, геополітична нестабільність, демографічні зміни та міграція, зміни в глобальній торгівлі, зростання нерівності, високий рівень боргового навантаження, виклики мультикультуралізму і національної ідентичності.

Розглянуто особливості конкурентоспроможності на різних рівнях управління та встановлено, що найбільш впливовими на конкурентоспроможність країни є фактори макrorівня та мегарівня, оскільки вони мають найбільшу вагомість та впливають на економічну ефективність країни.

Систематизовано фактори впливу на конкурентоспроможність країни відповідно до рівнів управління, а саме: до макrorівня та мегарівня. Визначено основні групи факторів, що притаманні кожному з них (економічні, політичні, технологічні, інвестиційні, ресурсні, інфраструктурні, інституційні, економічні, форс-мажорні, що відповідають обом рівням, а також соціальні, що більшою мірою властиві макrorівню) та охарактеризовано їх складові. Обґрунтовано взаємозв'язок та взаємовплив факторів даних рівнів на конкурентоспроможність країни.

Для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності країни необхідно здійснювати систематичний аналіз визначених факторів, розробляти і впроваджувати ефективні стратегії управління з їх врахуванням.

Ключові слова: конкурентоспроможність країни, глобальні виклики, класифікація факторів, фактори впливу макrorівня та мегарівня, економічне зростання.

Viktoriiia SHKLIAR,

Candidate of Sciences Economics, Associate Professor
Associate Professor of Department of Theoretical and Applied
Economics,
State University of Infrastructure and Technologies

Zorina ATAMANCHUK,

Candidate of Sciences Economics, Associate Professor
Associate Professor, International Economic Relations Department,
Vasyl' Stus Donetsk National University, Ukraine

Ivanna STRILOK,

Candidate of Sciences Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Theoretical and Applied
Economics,
State University of Infrastructure and Technologies

TAXONOMY OF FACTORS AFFECTING THE COMPETITIVENESS OF COUNTRIES IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES

Maintaining a high level of competitiveness in today's changing environment requires constant monitoring and adaptive measures to

address the impact factors caused by global challenges. Internal and external environmental factors affect the current state of the economy, the ability to operate in the global market, macroeconomic stability, the level of investment and innovation attractiveness, the ability to integrate into international markets, etc. Therefore, it is advisable to use an integrated approach to the analysis of influence factors based on their taxonomy, which allows a country to develop effectively, maintain economic stability and improve its position in the global market.

The article identifies the main globalisation challenges faced by countries in the world markets and affecting their economic sustainability and competitiveness. The main ones are economic instability and inflation, climate change and environmental requirements, technological changes and digital transformation, geopolitical instability, demographic changes and migration, changes in global trade, rising inequality, high debt burden, challenges of multiculturalism and national identity.

The features of competitiveness at different levels of government are considered and it is determined that the most influential factors on the country's competitiveness are the macro-level and mega-level factors, since they are of the greatest importance and affect the economic efficiency of the country.

The factors of influence on the country's competitiveness are systematised according to the levels of management, namely, the macro-level and the mega-level. The main groups of factors inherent in each of them (economic, political, technological, investment, resource, infrastructure, institutional, economic, force majeure, which are inherent in both levels, as well as social, which are more inherent in the macro level) are identified and their components are characterised. The interrelation and mutual influence of the factors of these levels on the country's competitiveness are substantiated.

In order to ensure a high level of competitiveness of the country, it is necessary to carry out a systematic analysis of the identified factors, develop and implement effective management strategies with their consideration.

Keywords: competitiveness of the country, global challenges, classification of factors, macro-level and mega-level factors of influence, economic growth.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та швидких змін у світовій економіці, питання забезпечення та підвищення

конкурентоспроможності країн стає надзвичайно важливим. Конкурентоспроможність визначає здатність країни ефективно використовувати наявні ресурси, залучати інвестиції, стимулювати інновації та забезпечувати високий рівень життя для населення. Глобальні виклики, такі, як економічні кризи, зміни в міжнародній торговельній політиці, кліматичні зміни та технологічний прогрес, вимагають від країн адаптивних стратегій та інноваційних підходів до управління економікою. Тому значною актуальністю характеризується вивчення факторів впливу на конкурентоспроможність країни, що формуються під впливом глобальних змін. Наявність таксономії, тобто впорядкованої класифікаційної системи таких факторів, спрощує розуміння сили і напрямів їх впливу, що відіграє ключову роль при становленні країни, як самостійної та впливової одиниці у конкурентному середовищі міжнародних економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу глобалізації на конкурентоспроможність країни, її підвищення та методи оцінки є предметом дослідження досить значної кількості як вітчизняних, так і закордонних науковців, а саме: В.Я. Брича, В.І. Охоти [1], О.А. Брусенцевої [2], Н. Волоснікової, С. Климової, Н. Губанова, М. Косич, В. Яцини [5], О.Є. Денисова [6], Т. Марченко, В. Охоти [8], Medeiros V., Gonçalves Godoi L., Camargos Teixeira E. [13], Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg [14] та інших. Проте розкриття тематики впливу факторів на конкурентоспроможність країни здійснено незначною кількістю дослідників, основними з них є: О. Вертелева [3], Войнова Є.І. [4], С.М. Макуха [7], О.М. Панкратова [9], Ю.В. Полунєєв [10], Г. Харламова, О. Вертелієва [11], Malgorzata Zmuda [12]. На сьогодні у науковій літературі питанню дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність країн приділяється недостатньо уваги, що підтверджує актуальність обраної тематики.

Метою статті є дослідження та систематизація класифікації факторів впливу на конкурентоспроможність країн з урахуванням глобалізаційних викликів сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активні інтеграційні та глобалізаційні процеси сприяють розширенню міжнародних взаємовідносин між країнами. Кожна країна, що виходить на зовнішні ринки збуту, націлена на «завоювання» певної частки

ринку, її закріплення та розширення. Міжнародна взаємодія на світовому ринку супроводжується певними перевагами, а саме: економічним зростанням, розширенням ринку збуту, зменшенням залежності від внутрішнього попиту, покращенням платіжного балансу, доступом до нових технологій і знань, політичною та економічною стабільністю тощо.

Звичайно, експорт продукції та послуг дозволяє країні отримувати іноземну валюту, що підвищує національний дохід і стимулює економічне зростання. Також він допомагає збалансувати імпорт товарів та послуг, покращуючи загальний стан платіжного балансу країни. Внутрішній ринок може бути обмеженим за обсягом, тоді як міжнародний ринок відкриває доступ до більшої кількості споживачів. Це дозволяє підприємствам збільшувати виробництво і, відповідно, свої доходи. Якщо попит на внутрішньому ринку коливається, то є можливість реалізації товарів на міжнародному ринку, що допомагає зменшити ризики для національних виробників. Експорт товарів часто пов'язаний з інтеграцією до глобальних виробничих ланцюгів, що може сприяти отриманню нових знань, технологій та інновацій. Торгівля з іншими країнами може сприяти зміцненню дипломатичних відносин і підвищенню політичної стабільності, що в свою чергу позитивно впливає на економічний розвиток. Крім того, країни можуть спеціалізуватися на виробництві товарів, у яких вони мають конкурентну перевагу, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси і забезпечує вигідніші умови торгівлі. У сукупності дані переваги закладають основу для конкурентоспроможності країни та формують її економічний потенціал.

Проте утримувати високий рівень конкурентоспроможності в умовах глобальних викликів та мінливості навколишнього середовища стає дедалі складніше. Фактори внутрішнього та зовнішнього середовища впливають на поточний стан економіки, здатність функціонувати на світовому ринку, макроекономічну стійкість, рівень інвестиційної та інноваційної привабливості, можливість інтегруватися на міжнародні ринки тощо. Тому доцільним є використання комплексного підходу до аналізу факторів впливу на основі їх таксономії, що дозволяє країні ефективно розвиватися, підтримувати економічну стабільність та покращувати свої позиції на світовому ринку.

Досліджуючи пріоритетні фактори забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації С.М. Макуха розпо-

діляє їх на фактори мікро- та макrorівня. Відповідно до факторів мікрорівня належать дві групи факторів: розвиток національних компаній (технологія виробничого процесу, рівень кваліфікації менеджерів вищої ланки, досвід у галузі маркетингу) і якість мікроекономічного бізнес-середовища (інтенсивність конкуренції на внутрішньому ринку, розвиток інформаційної інфраструктури, відповідність внутрішньої пропозиції товарів попиту). У свою чергу, фактори макrorівня проявляються в активній ролі держави, у створенні сприятливих умов для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів на міжнародних ринках. Крім того, автор зазначає, що із плином часу, особливо за умов переходу від індустріальної до постіндустріальної економіки, фактори, які колись визначали високу конкурентоспроможність, перетворились на свою протилежність і починають негативно впливати на конкурентні позиції. Зважаючи на зазначені обставини, здійснити прорив на міжнародні ринки транзитивні країни зможуть тільки на основі виробництва інноваційних товарів з високим рівнем обробки [7].

Войновою Є.І. проведено ґрунтовне вивчення факторів впливу на конкурентоспроможність країн, відповідно до якого вони розподіляються на дві основні групи – зовнішні та внутрішні. У межах кожної з груп фактори градовані залежно від характеру впливу на фактори втрати, розширення, звуження та отримання конкурентоспроможності, а також деталізовані відповідно до напрямів, а саме: політичні, економічні, технологічні, соціально-демографічні, екологічні. Крім того, кожній з груп факторів властивий різний час впливу на конкурентоспроможність країни. Запропонована класифікація покликана встановити чітке розмежування між факторами конкурентоспроможності країни та її передумовами й наслідками, які часто подаються у науковій літературі саме факторами впливу [4].

Розгляд наукових праць закордонних та вітчизняних авторів, таких як Malgorzata Zmuda [12], Medeiros V., Gonçalves Godoi L., Camargos Teixeira E. [13], Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg [14], О.Є. Денисова [6], Т. Марченко, В. Охота [8], О.М. Панкратова [9], Ю.В. Полунеев [10], Г. Харламова, О. Вертелієва [11] свідчать про відсутність цілісної систематизації факторів впливу на конкурентоспроможність країни, і передбачає

лише визначення та характеристику деяких з них. Зауважимо, що на сьогодні відсутня комплексна, систематизована, логічно побудована таксономія факторів впливу на конкурентоспроможність країни, яка б враховувала сучасні глобальні виклики. Тому перед формуванням такої класифікації доцільним є визначення основних викликів сьогодення.

Країни стикаються з низкою глобальних викликів на світових ринках, які впливають на їхню економічну стійкість і конкурентоспроможність. Ці виклики мають багатогранний характер і часто потребують колективних рішень та використання адаптаційних заходів. До основних з них належать такі:

- *Економічна нестабільність та інфляція.* Коливання світових цін на енергоносії та сировину, особливо зростання цін на нафту, газ та інші ресурси, може призводити до підвищення витрат на виробництво і транспортування, що підриває конкурентоспроможність товарів на міжнародному ринку. У свою чергу високий рівень інфляції у провідних країнах (наприклад, США, країнах ЄС) впливає на зростання витрат і зменшення купівельної спроможності, що скорочує попит на товари й послуги.
- *Зміна клімату та екологічні вимоги.* Посилення екологічних стандартів, вимог до викидів CO₂ та впровадження «зелених» технологій збільшують витрати виробників. Країни, що не можуть швидко адаптуватися до екологічних стандартів, ризикують втратити конкурентні переваги. Часті зміни клімату, зокрема посухи, повені та урагани, призводять до збитків у сільському господарстві та інфраструктурі, що впливає на стабільність економік.
- *Технологічні зміни та цифрова трансформація.* Країни, які не інвестують достатньо в технологічний розвиток та автоматизацію виробництв, можуть втратити позиції через відсталість у технологічній конкуренції. Розвиток цифрової економіки супроводжується підвищенням загроз кіберзлочинності, що потребує інвестицій у захист даних та інформаційних систем, тобто розвитку кібербезпеки.
- *Геополітична нестабільність.* Політичні конфлікти та торгові війни порушують міжнародні ланцюги постачання, знижують торгову активність та спричиняють додаткові витрати для країн. Геополітична напруженість призво-

дять до впровадження санкцій, торговельних та інших бар'єрів, що негативно впливають на економічні відносини між країнами.

- *Демографічні зміни та міграція.* Однією з основних проблем високорозвинених країн є старіння населення, що збільшує навантаження на систему соціального забезпечення і зменшує кількість працездатного населення, необхідного для економічного зростання. Збільшення кількості мігрантів як через економічні, так і через кліматичні чи політичні причини, створює виклики для соціальних систем і ринків праці країн.
- *Зміни в глобальній торгівлі.* Перебудова глобальних ланцюгів постачання, з якою зіткнулися у період пандемії COVID-19, повномасштабного вторгнення РФ в Україну та інші політичні конфлікти змусили багато країн переглянути свої логістичні ланцюги, шукаючи нові джерела постачання сировини та компоненти для мінімізації ризиків. Підвищення тарифів та впровадження нових митних правил також призводять до зростання витрат на міжнародну торгівлю.
- *Зростання нерівності.* Економічна та технологічна нерівність є одними з ключових викликів сьогодення. Нерівномірний розподіл доходів і можливостей між країнами та всередині країн може спричинити соціальні заворушення, що впливає на внутрішню та зовнішню стабільність економіки. А країни з недостатнім доступом до сучасних технологій можуть відставати в розвитку, що підсилює розрив у рівні життя між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.
- *Високий рівень боргового навантаження.* Багато країн, особливо в умовах економічних криз, змушені брати великі позики для підтримки економіки, що призводить до накопичення боргу і створює ризики для стабільності в майбутньому.
- *Виклики мультикультуралізму і національної ідентичності.* Зростання націоналістичних рухів та популізму у багатьох країнах створює виклики для міжнародної співпраці та глобальної торгівлі, підриваючи існуючі економічні та політичні союзи.

Таким чином, глобальні виклики сьогодення вимагають від країн комплексного підходу до вивчення факторів впливу на формування своїх конкурентних переваг на світових ринках.

З іншого боку, не можна нехтувати тим фактом, що конкурентоспроможність розглядається на різних рівнях управління і вони також є визначальними під час удосконалення таксономії факторів впливу. Детальний огляд різних підходів учених-економістів свідчить, що конкурентоспроможність, як категорію, розглядають на мікро- (товарів або послуг, підприємств), мезо- (галузей, регіонів), макро- (країни, як економічного середовища для формування конкурентних переваг) та мегарівнях (країни, їх політична та економічна репутація, відносини з наднаціональними органами) (рис. 1).

Рис. 1. Характеристика рівнів конкурентоспроможності

Джерело: сформовано за [1, 12] та доповнено авторами

Оскільки конкурентоспроможність країни відображає ефективність її економіки у порівнянні з іншими країнами, то ключовими у її досягненні та підвищенні стають саме фактори, які властиві макро- та мегарівню. З метою підвищення раціональності та зручності використання таксономії факторів їх варто розділити відповідно до класифікаційних груп, а саме: економічні, політичні, технологічні, інвестиційні, ресурсні, інфраструктурні, інституційні, економічні, форс-мажорні групи, що притаманні обом рівням та ще соціальній групі, що більшою мірою властиві макрорівню.

Фактори мегарівня, по суті, є відображенням процесів, що відбуваються у глобальній економіці та формують певні тренди, перепони, вимоги до підвищення функціональності країн. Більшою мірою країна має враховувати та максимально швидко адаптуватися до даних факторів, оскільки вплинути чи ліквідувати їх не в змозі.

Вивчення економічних факторів мегарівня має ключове значення для формування конкурентоспроможності країни, оскільки ці фактори визначають зовнішнє середовище, у якому функціонує національна економіка. До даної групи варто віднести такі фактори: рівень світових цін, зміна попиту та пропозиції на світовому ринку, економічні і фінансові кризи. Звичайно світові ціни на сировину, енергоносії, продукти та інші товари впливають на економіку будь-якої країни. Коливання цін на світових ринках можуть призводити до змін у витратах виробництва та вартості експорту/імпорту. Зміна світового попиту та пропозиції на ключові товари впливає на обсяги виробництва, експортні можливості та конкурентоспроможність країни. Тому країна, що своєчасно адаптується до змін у світовому попиті та пропозиції, зможе краще захистити свою економіку від зовнішніх шоків і підвищити свою конкурентоспроможність. Світові економічні та фінансові кризи, такі як фінансова криза 2008 р. або пандемія COVID-19, мають глобальні наслідки, що супроводжуються зниженням обсягів міжнародної торгівлі, інвестицій і загального попиту на світовому ринку. Економіки, залежні від експорту, можуть зазнати значних втрат, що вплине на рівень зайнятості, доходів і валютний курс.

Важливість групи політичних факторів мегарівня обумовлюється тим, що міжнародні політичні рішення безпосередньо впливають на економічні можливості та позицію країни на глобальному ринку. Наприклад, міжнародні санкції несуть негативний вплив на економіку, обмежують розвиток інновацій, знижують довіру інвесторів чи країн партнерів. Наслідками введення ембарго є втрата експортних ринків та дефіцит стратегічних товарів. Міжнародні торговельні партнерства та договори розширюють доступ до нових ринків, сприяють зниженню тарифів і бар'єрів, покращують інвестиційний клімат та налагоджують технологічний обмін.

До групи технологічних факторів належать розробка і впровадження інновацій та цифрова трансформація. Ці фактори визначають здатність країни активно впроваджувати сучасні технології

для зміцнення своїх позицій на світовій арені, а також є ключовими для формування довгострокової конкурентоспроможності. Інновації забезпечують країну новими можливостями для економічного розвитку, а цифрові технології сприяють ефективній інтеграції у світову економіку та підвищенню продуктивності. Країни, які активно впроваджують технології та інновації, можуть значно зміцнити свої позиції на міжнародному ринку та забезпечити стає економічне зростання.

Рух інвестиційного капіталу є наступним фактором, що визначає конкурентоспроможність країни на мегарівні. Розподіл інвестиційних потоків напряму впливає на розвиток національних економік, модернізацію виробничих процесів і стимулювання інновацій. Тому даний фактор представляє інвестиційну групу.

До групи ресурсних факторів входять світові міграційні процеси та рух інтелектуального капіталу. Міграція робочої сили дозволяє країні отримати необхідні людські ресурси, а рух інтелектуального капіталу сприяє розвитку інновацій та підвищенню рівня науково-технічного потенціалу за рахунок притоку висококваліфікованих кадрів, міжнародного обміну знаннями та технологіями тощо. Ефективне використання цих ресурсів може забезпечити країні сталий розвиток та зміцнення її позицій на світовій арені.

Світові комунікаційні мережі є фундаментальним інфраструктурним фактором мегарівня, оскільки саме вони забезпечують доступ до глобальних ринків, сприяють розвитку міжнародного бізнесу, підтримують інновації та цифрову трансформацію, зміцнюють національну безпеку та розвивають людський капітал. Ефективна комунікаційна інфраструктура дозволяє країнам швидше адаптуватися до глобальних змін та активно брати участь у світовій економіці, що є вирішальним для їхньої конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Група інституційних факторів представлена міжнародними інституціями, а саме: міжнародними організаціями, угрупованнями, конгресами, комісіями. Міжнародні інституції створюють глобальні правила гри, що визначають умови торгівлі, економічної співпраці, вирішення конфліктів, екологічні стандарти та багато іншого. Участь у цих інституціях дозволяє країні впливати на міжнародну політику, отримувати доступ до нових ринків, технологій, знань та фінансових ресурсів, що значно підвищує її конкурентоспроможність.

Екологічна група включає фактор – зміна клімату. Кліматичні зміни створюють нові виклики, які впливають на різні галузі економіки, ресурси та міжнародну торгівлю. Країни, які адаптуються до цих змін і активно інвестують у розвиток «зелених» технологій, екологічну відповідальність та стійкі економічні моделі, зможуть зберегти свою конкурентоспроможність на світовій арені, залучити інвестиції та зміцнювати свою репутацію як лідери сталого розвитку.

Група форс-мажорних факторів на мегарівні представлена можливістю виникнення пандемій. Пандемії, як глобальні кризи, здатні значно впливати на економіку, здоров'я населення та соціальні процеси, що вимагає від урядів і бізнесу адаптації та готовності до непередбачуваних ситуацій. Адекватне реагування на пандемії може визначати успіх країни у збереженні стабільності та конкурентних переваг у глобальному масштабі.

На макрорівні фактори впливу на конкурентоспроможність країни відображають більшою мірою рівень, динаміку, тенденції, умови та можливості в середині країни. Контроль за оптимізацією їх впливу є важливим елементом в управлінні національною економікою та побудові високого рівня конкурентоспроможності на зовнішніх ринках.

Економічна група факторів – це інфляція, державний борг, бюджетний дефіцит і платоспроможність населення. Конкурентоспроможність країни залежить від її здатності ефективно управляти макроекономічними показниками для створення привабливого бізнес-клімату та сприяння економічному зростанню. Інфляція є важливим макроекономічним показником, що впливає на купівельну спроможність населення, вартість виробничих ресурсів та рівень економічної стабільності. Рівень державного боргу безпосередньо впливає на економічну стабільність країни та її здатність фінансувати державні програми, розвивати інфраструктуру та підтримувати соціальні виплати. Збалансована боргова політика сприяє підтриманню довіри інвесторів, забезпечує стабільність бюджетних видатків та підвищує здатність держави інвестувати у розвиток економіки. Контроль над бюджетним дефіцитом дозволяє підтримувати стабільність державних фінансів і зберігати макроекономічну рівновагу, що є важливою умовою для економічного зростання. Підвищення платоспроможності населення сприяє економічній стабільності, розвитку внутрішнього ринку та стимулює зростання національного бізнесу.

Політичні фактори формують основу для економічного розвитку, впливають на довіру інвесторів, ефективність державного управління та бізнес-клімат у країні. Стабільні політичні інститути забезпечують послідовність у проведенні економічної політики та гарантують ефективне управління ресурсами країни. Уряди, що працюють в умовах політичної стабільності, здатні реалізовувати довгострокові економічні стратегії та забезпечувати підтримку економічних реформ, що позитивно впливає на розвиток бізнесу та конкурентоспроможність країни. Регуляторне середовище визначає правила та норми, за якими працюють підприємства та інвестори в країні. Його ефективність безпосередньо впливає на бізнес-клімат, економічну активність та інноваційний потенціал країни. Отже, до групи політичних факторів варто віднести політичну стабільність та регуляторне середовище.

До групи технологічних факторів внесено рівень інноваційності та технологічну готовність. Технологічні зміни впливають на ефективність виробництва, можливості розвитку нових галузей, здатність країни адаптуватися до глобальних ринкових умов та підтримувати сталий економічний розвиток. Рівень інноваційності країни визначає залученість до розвитку та використання нових продуктів, технологій та бізнес-моделей, які забезпечують переваги як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Високий рівень інноваційності дозволяє підвищити продуктивність праці та ефективність виробничих процесів, створювати нові продукти та формувати нові ринкові сегменти, залучати інвестиції та генерувати нові робочі місця тощо. Технологічна готовність країни характеризується спроможністю ефективно впроваджувати та використовувати сучасні технології в різних галузях.

До інвестиційної групи належать: рівень прямих іноземних інвестицій (ПІІ), умови для ведення бізнесу та доступ до фінансових ресурсів, оскільки вони впливають на здатність економіки залучати капітал, розвивати бізнес-середовище, забезпечувати передачу технологій і знань, створювати робочі місця. Рівень ПІІ є важливим індикатором економічної стабільності та конкурентоспроможності країни на глобальній арені. Захист прав власності та контрактів, низькі бар'єри для входу на ринок, регуляторна підтримка є базовими умовами для ведення бізнесу. Доступ до фінансових ресурсів, таких, як кредити, венчурний капітал, державні та приватні інвестиційні фонди, має велике значення

для розвитку підприємництва та забезпечення економічного зростання країни.

Основоположні фактори, що впливають на економічний розвиток, продуктивність праці, інноваційну активність та здатність країни виходити на світову арену належать до групи ресурсних, а саме: кількість населення, освіченість і кваліфікація робочої сили, рівень безробіття, якість людського потенціалу, природні ресурси та надра. Кількість населення впливає на економічний потенціал країни через розміри ринку праці та споживчий попит, що є важливим для формування конкурентних переваг. Освіченість та кваліфікація робочої сили є критичними для створення економіки, орієнтованої на інновації та технології, що підвищує її конкурентоспроможність. Низький рівень безробіття є важливим для підтримки економічної та соціальної стабільності. Якість людського потенціалу визначає спроможність країни до ефективного використання ресурсів та підвищення продуктивності праці. Природні ресурси є важливим елементом економічної сили країни, особливо в енергетично залежних або ресурсно-орієнтованих економіках.

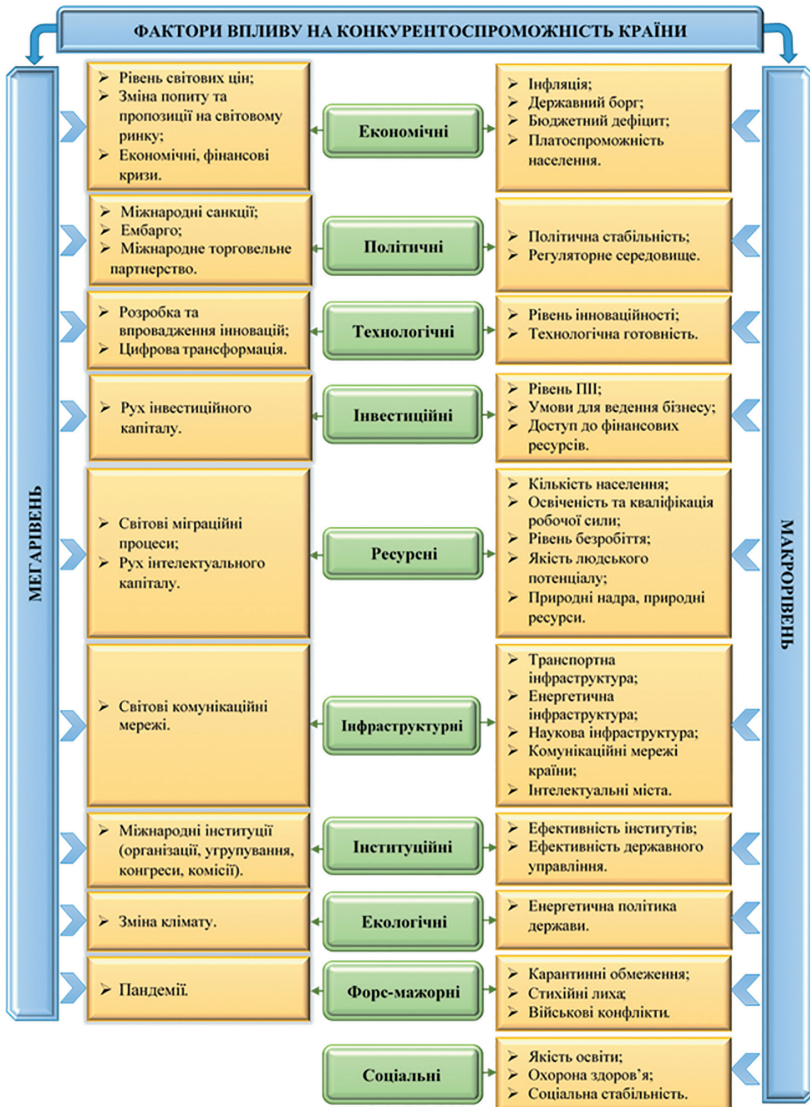
Вивчення групи інфраструктурних факторів необхідне для підвищення економічного розвитку, продуктивності та інновацій, що дозволяє країні конкурувати на глобальній арені. До даної групи належать такі фактори, як транспортна інфраструктура, енергетична інфраструктура, наукова інфраструктура, комунікаційні мережі та інтелектуальні міста. Розвинена транспортна інфраструктура дозволяє зменшити витрати на перевезення товарів, що робить продукцію конкурентоспроможною на внутрішньому та міжнародному ринках, а також підвищує доступність до міжнародних ринків. Енергетична інфраструктура є критично важливою для підтримки промислового виробництва, інновацій та економічного зростання. Наукова інфраструктура, з одного боку, дозволяє країні активно займатися дослідженнями та розробками, що сприяє створенню нових продуктів, технологій та інновацій, а з іншого – забезпечує підготовку кваліфікованих кадрів, які є основою для розвитку наукоємних галузей, таких, як ІТ, біотехнології, інженерія тощо. Сучасні комунікаційні мережі, включно з інтернетом, телекомунікаціями та ІТ-інфраструктурою, є основою для цифровізації економіки та ефективної взаємодії як на рівні країни, так і за її межами. Інтелектуальні міста стають центрами інновацій

і розвитку, створюючи сприятливі умови для бізнесу, інвестицій і талантів, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни на глобальному рівні.

Група інституційних факторів, а саме: ефективність інститутів та ефективність державного управління, є надзвичайно важливим для формування конкурентоспроможності країни. Інститути забезпечують правове середовище, стабільність, захист прав власності, регулювання бізнесу та впровадження політик, що безпосередньо впливає на економічний розвиток, залучення інвестицій та ефективне функціонування ринку. Ефективність державного управління характеризує здатність уряду впроваджувати економічні та соціальні політики, забезпечувати регуляторні функції, а також координувати роботу державних установ для досягнення загальнонаціональних цілей.

Урахування групи соціальних факторів також є важливими при визначенні рівня конкурентоспроможності країни. Країни з високим рівнем освіти здатні конкурувати у високотехнологічних секторах, створюючи інноваційні продукти та рішення, які користуються попитом на світових ринках. Наявність розвиненої системи охорони здоров'я у країні приваблює більше інвестицій, оскільки бізнеси знають, що здорові працівники є стабільною базою для продуктивності. Також це створює позитивний імідж держави, що сприяє міжнародній співпраці. Соціальна стабільність є основою для довгострокового розвитку економіки, залучення інвестицій та створення сприятливих умов для бізнесу і суспільства. Тому до даної групи належать такі фактори: якість освіти, охорона здоров'я, соціальна стабільність.

Енергетична політика держави, яка більшою мірою визначається впровадженням та використанням альтернативних джерел енергії у функціонуванні різних суб'єктів національної економіки, також впливає на конкурентоспроможність країни. Оскільки світова економіка поступово переходить на більш екологічно чисті джерела енергії, стратегічні рішення у цій сфері знижують енергетичну залежність, сприяють зменшенню екологічного навантаження, стимулюють інновації та економічний розвиток, залучають інвестиції та забезпечують стабільність енергетичного сектору. Крім того, такі ініціативи зміцнюють міжнародний імідж країни як екологічно відповідальної та конкурентної на світовому ринку. Отже, даний фактор внесено у групу екологічних факторів.

Рис. 2. Таксономія факторів впливу на конкурентоспроможність країни

Джерело: сформовано авторами

Група форс-мажорних факторів є значущою в сучасних глобалізаційних умовах функціонування країни, оскільки карантинні обмеження, стихійні лиха та військові конфлікти несуть негативні наслідки для збереження конкурентних позицій в міжнародному співтоваристві. Карантинні обмеження, у зв'язку з пандеміями, можуть призвести до різкого зниження економічної активності через закриття підприємств, порушення ланцюгів постачання та обмеження мобільності робочої сили. Країни, що вчасно адаптуються до нових умов і швидко впроваджують цифрові технології та віддалені форми роботи, стають більш конкурентоспроможними. Стихійні лиха, такі, як землетруси, повені, урагани, можуть завдати значних збитків національній економіці. Руйнація інфраструктури, втрата робочих місць та скорочення продуктивності можуть призвести до тривалого економічного спаду. Наявність військових конфліктів має катастрофічні наслідки для конкурентоспроможності країни, що супроводжуються руйнуванням інфраструктури, перерозподілом фінансових ресурсів, зовнішньо-економічною ізоляцією тощо.

Отже, врахування глобальних викликів сьогодення на формування конкурентоспроможності країни передбачає необхідність дослідження таких факторів впливу мега- та макрорівня, які подані на рис. 2.

Висновки та пропозиції. Дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність країни дозволило встановити тісний взаємозв'язок факторів впливу мега- та макрорівнів, а також систематизувати та сформувані їх таксономію. Вивчення економічних факторів мегарівня дозволяє країнам краще розуміти та адаптуватися до зовнішніх змін, знижувати ризики від світових коливань і криз. Вчасне реагування на зміни у глобальній економіці забезпечує спроможність країни протистояти потрясінням різного роду. Регулювання рівня впливу факторів макрорівня забезпечує підтримку стабільності, нарощення потенціалу та зміцнення конкурентоспроможності країни на глобальному ринку. Тому для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності країни необхідно здійснювати систематичний аналіз визначених факторів, розробляти і впроваджувати ефективні стратегії управління з їх врахуванням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брич В.Я., Охота В.І. Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 212 с.
2. Брусенцева О.А. Розвиток і конкурентоспроможність країн в умовах глобальної економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2016. Вип. 14. С. 46 – 49.
3. Вертелева О. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України. *Вісник КНТЕУ «Держава та економіка»*. 2016. № 3. С. 33 – 48.
4. Войнова Є.І. Глобальна конкурентоспроможність країни: обґрунтування категорії, типи, фактори та наслідки. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 36 – 45.
5. Волоснікова Н., Климова С., Губанова Н., Косич М., Яцина В. Напрями розвитку конкурентоспроможності України в умовах глобалізації. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Том 4 (45). С. 365 – 373. DOI: 10.55643/fcaptr.4.45.2022.3784.
6. Денисов О.Є. Глобалізація як фактор зміни вектору з конкуренції між державами до конкуренції всередині галузей на міжнародному ринку. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 4. С. 33 – 36.
7. Макуха С.М. Пріоритетні фактори забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2010. № 3. С. 20 – 27.
8. Марченко Т., Охота В. Сучасні тенденції забезпечення конкурентоспроможності країн в глобальній економіці. *Економічний дискурс*. 2020. Вип. 4. С. 55 – 63. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-4-6>.
9. Панкратова О.М. Підвищення ролі конкурентоспроможності національної економіки як фактор економічного зростання в умовах глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 52. С. 37 – 41. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct52-6>.
10. Полунеев Ю.В. Технологія економічного прориву: конкурентоспроможність країни та визначення стратегічних орієнтирів. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 2. С. 29 – 41.
11. Kharlamova G. & Vertelieva O. (2013). The International Competitiveness of Countries: Economic-Mathematical Approach. *Economics and Sociology*. Vol. 6. № 2. Pp. 39 – 52. DOI:10.14254/2071-789X.2013/6-2/4. URL: https://www.researchgate.net/publication/270527297_The_International_Competitiveness_of_Countries_Economic-Mathematical_Approach.
12. Malgorzata Zmuda (2017). Towards a Taxonomy of International Competitiveness. *Journal of Management and Business Administration Central*

Europe. Vol. 25. №. 3. Pp. 97 – 116. DOI:10.7206/jmba.ce.2450-7814.204 URL: https://www.researchgate.net/publication/320177981_Towards_a_Taxonomy_of_International_Competitiveness.

13. Medeiros V., Gonçalves Godoi L. & Camargos Teixeira E. (2019). Competitiveness and its determinants: a systemic analysis for developing countries. *CEPAL. Review* № 129. Pp. 7 – 25. URL: <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/9d3e2709-5d9b-4530-ab49-7cafff358f01/content>.

14. Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg. Assessing the global competitiveness of European countries. *Jornal of Competitiveness*. Pp. 36 – 52. URL: <https://www.cjournal.cz/files/505.pdf>.

REFERENCES

1. Brych V.Ia., Okhota V.I. (2019). Mizhnarodna konkurentospromozhnist krain v umovakh hlobalizatsii [International competitiveness of countries in the context of globalisation]: monohrafiia. Ternopil: TNEU, 212 p.

2. Brusientseva O.A. (2016). Rozvytok i konkurentospromozhnist krain v umovakh hlobalnoi ekonomiky [Development and competitiveness of countries in the global economy]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. Mykolaivskiy natsionalnyi universytet imeni V.O. Sukhomlynskoho. Vyp. 14. Pp. 46 – 49.

3. Vertelieva O. (2016). Faktory mizhnarodnoi konkurentospromozhnosti Ukrainy [Factors of international competitiveness of Ukraine]. *Visnyk KNTEU «Derzhava ta ekonomika»*. № 3. Pp. 33 – 48.

4. Voinova Ye.I. (2018). Hlobalna konkurentospromozhnist krainy: obgruntuvannia katehorii, typy, faktory ta naslidky [Global country competitiveness: category, types, factors and consequences]. *Ekonomika i suspilstvo*. № 16. Pp. 36 – 45.

5. Volosnikova N., Klymova S., Hubanova N., Kosych M., Yatsyna V. (2022). Napriamy rozvytku konkurentospromozhnosti Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Directions of development of ukraine's competitiveness in the conditions of globalization]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*. Tom 4 (45). Pp. 365 – 373. DOI: 10.55643/fcaptop.4.45.2022.3784.

6. Denysov O.Ie. (2017). Hlobalizatsiia yak faktor zminy vektoruz konkurentsii mizh derzhavamy do konkurentsii vseredyni haluzei na mizhnarodnomu rynku [Globalization as a factor of competition shifting from nations to industries at the international market]. *Infrastruktura rynku*. Vyp. 4. Pp. 33 – 36.

7. Makukha S.M. (2010). Priorytetni faktory zabezpechennia konkurentospromozhnosti krainy v umovakh hlobalizatsii [Priority factors of

the provision to competitiveness of the Ukraine in condition globalization]. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. № 3. Pp. 20 – 27.

8. Marchenko T., Okhota V. (2020). Suchasni tendentsii zabezpechennia konkurentospromozhnosti krain v hlobalnii ekonomitsi [Current trends in ensuring the competitiveness of countries in the global economy]. *Ekonomichnyi dyskurs*. Vyp. 4. Pp. 55 – 63. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-4-6>.

9. Pankratova O.M. (2021). Pidvyshchennia roli konkurentospromozhnosti natsionalnoi ekonomiky yak faktor ekonomichnoho zrostantia v umovakh hlobalizatsii [Increasing the role of competitiveness of the national economy as a factor of economic growth in the conditions of globalization]. *Infrastruktura rynku*. Vyp. 52. Pp. 37 – 41. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct52-6>.

10. Poluneev Yu.V. (2008). Tekhnolohiia ekonomichnoho proryvu: konkurentospromozhnist krainy ta vyznachennia stratehichnykh oriientyriv [The technology of economic breakthrough: the country's competitiveness and the definition of strategic guidelines]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*. № 2. Pp. 29-41. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8797/03-Poluneev.pdf?sequence=1>.

11. Kharlamova G. & Vertelieva O. (2013). The International Competitiveness of Countries: Economic-Mathematical Approach. *Economics and Sociology*. Vol. 6. № 2. Pp. 39 – 52. DOI:10.14254/2071-789X.2013/6-2/4. URL: https://www.researchgate.net/publication/270527297_The_International_Competitiveness_of_Countries_Economic-Mathematical_Approach.

12. Malgorzata Zmuda (2017). Towards a Taxonomy of International Competitiveness. *Journal of Management and Business Administration Central Europe*. Vol. 25. №. 3. Pp. 97 – 116. DOI:10.7206/jmba.ce.2450-7814.204. URL: https://www.researchgate.net/publication/320177981_Towards_a_Taxonomy_of_International_Competitiveness.

13. Medeiros V., Gonçalves Godoi L. & Camargos Teixeira E. (2019). Competitiveness and its determinants: a systemic analysis for developing countries. *CEPAL. Review* № 129. Pp. 7 – 25. URL: <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/9d3e2709-5d9b-4530-ab49-7cafff358f01/content>.

14. Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg. Assessing the global competitiveness of European countries. *Journal of Competitiveness*. Pp. 36 – 52. URL: <https://www.cjournal.cz/files/505.pdf>.

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 04.09.2024